

EFZG WORKING PAPER SERIES
EFZG SERIJA ČLANAKA U NASTAJANJU
ISSN 1849-6857
UDK 33:65

Br. 16-08

Ana Ivanišević Hernaus

Društvena odgovornost u financijskom sektoru

SVEUČILIŠTE U
ZAGREBU

Društvena odgovornost u financijskom sektoru

Ana Ivanišević Hernaus
aivanisevic@efzg.hr
Ekonomski fakultet Zagreb
Sveučilište u Zagrebu
Trg J. F. Kennedy 6
10 000 Zagreb, Croatia

Stajališta iznesena u ovom članku u nastajanju stavovi su autora te ne predstavljaju stavove Ekonomskog fakulteta Zagreb. Članak nije prošao formalnu recenziju i odobrenje. Članak je objavljen kako bi dobio komentare o istraživanjima u tijeku, prije nego što se pojavi u konačnom obliku u akademskom časopisu ili na nekom drugom mjestu.

Copyright October 2016 by Ana Ivanišević Hernaus

Sva prava pridržana.
Dijelovi teksta mogu biti navedene pod uvjetom da se u potpunosti navede izvor.

Sažetak

Društvena odgovornost i financijski sektor povezani su kroz različite pojave, poput društveno odgovornog poslovanja, društveno odgovornog bankarstva i društveno odgovornih financijskih ulaganja. Riječ je o pojmovima sličnog značenja, koji imaju zajednički nazivnik tj. društvenu odgovornost, ali ne i o istoznačnicama. Zbog toga nerijetko dolazi do njihove neispravne upotrebe, a u konačnici do terminološkog kaosa u području društvene odgovornosti financijskog sektora. Stoga će se u radu definirati, prikazati i analizirati različiti fenomeni koji se javljaju u financijskom sektoru a temelje se na društvenoj odgovornosti. Posebna pozornost posvećena je prikazu razlika i sličnosti između promatranih fenomena. Analiziran je značaj fenomena, njegov razvoj i aktualni trendovi. Rezultati istraživanja pokazuju da određeni segmenti financijskog sektora istovremeno teže ostvarenju financijskih i nefinancijskih ciljeva.

Ključne riječi

društvena odgovornost, financijski sektor, društveno odgovorno poslovanje, društveno odgovorno bankarstvo, društveno odgovorna financijska ulaganja

JEL klasifikacija

G20, M14

1. Uvod

Danas se malo koji znanstvenik u području poslovne ekonomije može oglušiti na prisutnu i sve snažniju potrebu za istraživanjem i uvažavanjem područja društvene odgovornosti (Donaldson, 2003). Društvena odgovornost se istražuje u različitim područjima i s različitih aspekata te ima izražen interdisciplinarni karakter.

Društvena odgovornost u različitim segmentima poslovne ekonomije, pa tako i u financijskom sektoru, predmet je rasprava akademske i stručne zajednice, kreatora politike i javnosti, koji zahtijevaju odgovornost poduzeća prema društvu, okolišu i interesnim skupinama općenito. Iako želja za stvaranjem pozitivne društvene promjene u poslovnom svijetu nije nova pojava, aktualna društvena, ekonomska, ideološka, politička i ekološka kretanja nameću potrebu za razmatranjem društvene odgovornosti financijskog sektora upravo danas (May et al., 2007).

Društvenu odgovornost i financijski sektor povezuju različite pojave, poput društveno odgovornog poslovanja, društveno odgovornog bankarstva ili društveno odgovornih financijskih ulaganja. Riječ je o pojmovima sličnog značenja, koji imaju zajednički nazivnik tj. društvenu odgovornost, ali ne i o istoznačnicama. Njihovo nepotpuno razumijevanje nerijetko dovodi do njihove neispravne upotrebe, a u konačnici do terminološkog kaosa u području društvene odgovornosti financijskog sektora. Stoga će se u radu definirati, prikazati i analizirati različiti fenomeni koji se javljaju u financijskom sektoru a temelje se na društvenoj odgovornosti. Posebna pozornost posvećena je prikazu razlika i sličnosti između promatranih fenomena. Analiziran je značaj fenomena, njegov razvoj i aktualni trendovi.

2. Društveno odgovorno poslovanje financijskih institucija

Društveno odgovorno poslovanje može se definirati na različite načine, ovisno o kojim je temama, razinama analize ili interesnim skupinama riječ (European Banking Federation, 2008). *Strategijom društveno odgovornog poslovanja Europske unije* društveno odgovorno poslovanje definirano je kao „odgovornost poduzeća za utjecaj na društvo“ (European Commission, 2011a, str.6).

Značaj društveno odgovornog poslovanja u posljednjih nekoliko godina prepoznat je u različitim sektorima, pa tako i u financijskom (de los Salmones et al., 2009). Uloga i značaj društveno odgovornog poslovanja financijskih institucija i tržišta naglašena je tim više što aktivnosti financijskih institucija, prije svih banaka, imaju značajne i velike, ne samo ekonomske, već i društvene posljedice. Društvena odgovornost banaka i drugih financijskih institucija prepoznata je kao nužna (Cuesta-Gonzalez et al., 2006; Scholtens, 2009; Coelho et al., 2011). Dok se ovaj fenomen dominantno istražuje u razvijenim zemljama, u manje razvijenim i tranzicijskim zemljama nije dovoljno istražen. I u praksi je društveno odgovorno poslovanje dobro utemeljeno u Zapadnoj Europi, SAD i Australiji (Belal, 2001; Oh et al., 2011), dok ograničeno razumijevanje društveno odgovornog poslovanja i tek nedavno usvajanje društveno odgovornih praksi karakterizira manje razvijene zemlje. Iako mnogi autori ukazuju na potrebu za istraživanjem društveno odgovornog poslovanja u manje razvijenim zemljama (Belal, 2001; Gao, 2009; Li et al., 2010), njih karakterizira i značajno manji broj provedenih istraživanja (Iamandi et al., 2007; Vitezić, 2011; Ivanišević Hernaus, Stojanović, 2015).

Banke su najvažniji financijski posrednici i jedne od ključnih sudionika svakog modernog gospodarstva. Njihovo društveno odgovorno poslovanje potiču brojni čimbenici, od sve većeg pritiska javnosti, pozornosti koju njihovoj društvenoj odgovornosti posvećuju klijenti i druge interesne skupine, daleko veće svijesti kreatora politike, i sve veće svijesti samih banaka o riziku povezanom s financiranjem projekata koji su osjetljivi s društvenog ili ekološkog aspekta. Razvoju društveno odgovornog poslovanja banaka doprinose i trendovi i čimbenici iz financijske industrije, kao što su

povećana konkurencija, pritisak za pronalaženjem novih područja rasta, tehnološke inovacije i velika izloženost riziku, kao posljedica snažnog višegodišnjeg rasta kredita i zatim suočavanja s turbulencijama na financijskim tržištima uzrokovanim globalnom financijskom krizom koja je započela 2007./2008. Godine (Scholtens, 2007).

U 2008. godini *European Banking Federation*, udruženje 32 nacionalnih bankovnih strukovnih udruženja u Europi koja zajedno predstavljaju oko 4.500 banaka – velikih i malih, korporativnih i maloprodajnih, lokalnih i međunarodnih – prikupilo je i sistematiziralo najbolju praksu društveno odgovornog poslovanja banaka (European Banking Federation, 2008). Praksa je prikazana u okviru devet različitih područja, koja obuhvaćaju: kreditiranje i financiranje projekata, poslovno ponašanje, radne odnose, odnose sa zajednicom, odgovornost, ekološku osviještenost, financijsku uključenost, društveno odgovorna financijska ulaganja te partnerstvo i umrežavanje.

Kreditiranje i projektno financiranje temeljni su poslovi banaka, u koje banke mogu usvajanjem odgovarajućih analiza i kontrolnih procedura uvesti praksu društveno odgovornog poslovanja. Takve banke pri odobravanju financijskih sredstava analiziraju kako pravedno uravnotežiti rizike i interese različitih uključenih interesnih skupina, obuhvaćajući one koji su izravno i neizravno pod utjecajem aktivnosti koje banka financira. U svrhu vrednovanja ekološkog i društvenog utjecaja banaka razvijeni su različiti alati (npr. UNEP Deklaracija financijskih institucija, IFC smjernice, *Global Compact* i *Global Reporting Initiative* načela izvještavanja za financijski sektor, Ekvatorska načela, OECD načela i dr.).

Poslovno ponašanje se kod većine banka temelji na kodeksu – službenoj izjavi o standardima poslovnog ponašanja, koji, između ostalog, pokazuje odgovornost koja se očekuje od svakog zaposlenika banke, standarde prikladnog poslovnog ponašanja, izvještavanje o povezanim temama, te prikaz etičnog i profesionalnog načina postupanja banke. Takav je dokument alat za upravljanje odnosom između banke i interesnih skupina, a također predstavlja i skup pravila koja služe članovima bankovne organizacije.

Banking Committe for European Social Affairs (BCESA), *European Association of Savings Banks (ESBG)* i *European Association of Cooperative Bankes (EACB)* potpisali su zajedničku izjavu s predstavnicima UNI-Finance, globalnog udruženje zaposlenih u sektoru financija i osiguranja, na temu društvenih aspekata i aspekata zaposlenja vezanog za društveno odgovorno poslovanje.¹ Dogovorom se promiče politika koju usvajaju banke na razini EU, vezana za specifična pitanja kao što su stručno usavršavanje, *radni standardi*, ravnoteža poslovnog i privatnog života, jednake mogućnosti za sve i interna komunikacija.

Odnosi sa zajednicom izlaze van okvira standardnih filantropskih mjera, pri čemu banke uvode različite inovativne aktivnosti. Primjeri takvih aktivnosti su sponzorstva mladim poduzetnicima, omogućavanje akademskih stipendija i financiranje prijedloga istraživanja, cijeloživotno učenje za marginalne društvene skupine, financijske potpore umjetnosti i kulturi – koje omogućavaju pristup i sudjelovanje javnosti i dr.

Kako bi pokazale *odgovornost* i na transparentan način dale uvid u svoje društveno odgovorno poslovanje, banke posvećuju dijelove svojih godišnjih izvještaja društveno odgovornom poslovanju ili objavljuju zasebne izvještaje ili izjave o društvenoj odgovornosti, kao i informacije na svojim internetskim stranicama. U tom kontekstu je društveno odgovorno poslovanje povezano s različitim

---

¹ Inicijalna izjava potpisana 2005. revidirana je 2013. godine, uzimajući u obzir i aktualne izazove s kojima se financijski sektor suočava nakon pojave globalne financijske krize 2007./2008. godine. V. UNI Global Union (2015).

pokazateljima, a na globalnoj razini najviše korišten okvir za izvještavanje o održivosti je *Sustainability Reporting Framework*, razvijen od strane *Globalne inicijative za izvještavanje (Global Reporting Initiative – GRI)*, neprofitne organizacije s misijom standardizacije nefinancijskog izvještavanja. Okvir nudi konkretne pokazatelje koji omogućavaju mjerenje različitih aspekata društveno odgovornog poslovanja, te je poslužio kao osnova za razvoj drugih okvira za izvještavanje.

Banke svojim aktivnostima utječu na okoliš izravno i neizravno. Dok njihova ulaganja i aktivnosti kreditiranja imaju neizravan utjecaj, samo poslovanje izravno utječe na okoliš. Nekoliko je primjera načina na koje banke povezuju tradicionalnu analizu kreditnih prijedloga s vrednovanjem ekološkog rizika sadržanog u prijedlogu. Postoje pristupi u kojima banka vrednuje tzv. ekološki kreditni rizik ugovorne strane i zatim ga uključuje u proces tradicionalnog vrednovanja kreditnog prijedloga. Izravan utjecaj na okoliš banke mogu smanjiti držeći vlastiti „ekološki red“, u pogledu ograničavanja potrošnje papira i energije, osiguravanja kvalitetnog upravljanja otpadom, zahtijevanja od dobavljača da poštuju ekološke standarde itd. Banke se mogu i prijaviti za dobivanje ekološkog certifikata, u skladu s ISO.

Europsko bankovno tržište danas zahtijeva nova rješenja i ponudu usluga i za specifične segmente klijenata, građane koji nisu u potpunosti integrirani u društvo, a time niti u tradicionalni financijski sustav. Riječ je o tzv. „privremenim“ radnicima, neprofitnim sektorima, obiteljima s niskim prihodima, mikro poduzećima koja posluju u marginaliziranim dijelovima zemlje, i migrantima. Za banke je to izazov u smislu dizajna prikladnih financijskih usluga za ove različite segmente klijenata, ali i mogućnosti razvoja novih poslova. Neki primjeri – koji ujedno promiču i društvenu uključenost su mikrofinanciranje, bankarstvo za migrante i financijska edukacija.

Društveno odgovorna financijska ulaganja mogu se smatrati jednim oblikom društveno odgovornog poslovanja banaka. To su ulaganja ograničena na ona poduzeća (sektore, države) koja ispunjavaju određene kriterije vezane za ekološka, društvena i upravljačka pitanja. Takva ulaganja općenito obuhvaćaju ekološka razmatranja, poštivanje ljudskih i radnih prava i antikorupcijske mjere. Neki ulagači izbjegavaju ulaganja u specifične sektore poput industrije oružja ili duhana. Vodeći standard u društveno odgovornim financijskim ulaganjima su *UN Načela odgovornih ulaganja*. Fenomen je izložen i detaljno analiziran u posljednjem dijelu rada.

Banke ukazuju na svoje društveno odgovorno poslovanje i uključivanjem u različite mreže poput *CSR Europe*, *Global Compact*, *UNEP Finance Initiative*, *World Business Council for Sustainable Development*, *Eurosif* itd. Banke su također uključene u neke cijenjene indekse poput *FTSE4Good world sustainability index*, *ASPI Eurozone Index (Advanced Sustainable Performance Index)*.

Prepoznata i gore izložena najbolja praksa predstavlja smjernice za primjenu uspješnog društveno odgovornog poslovanja u bankovnom sektoru.

U Republici Hrvatskoj društvena odgovornost banaka relativno je nov i još uvijek nedovoljno prihvaćen koncept. U zemljama Srednje i Istočne Europe često se nepotpuno ili neispravno shvaća kao isključivo donacije banaka ili marketinški alat (Elms, 2006). Osim klasičnih donacija, koje predstavljaju samo jednu i najduže primjenjivanu aktivnost društveno odgovornog poslovanja, takvo se poslovanje u Republici Hrvatskoj počelo prakticirati od sredine prošlog desetljeća s pojavom izvještavanja o društveno odgovornom poslovanju (Dujmović et al., 2010). Kao najvažnije razloge usvajanja praksi društveno odgovornog poslovanja u hrvatskom bankovnom sektoru moguće je navesti: jačanje ugleda, povećanje tržišnog udjela, očekivanja zaposlenika i zahtjeve menadžmenta, zahtjeve klijenata te privlačenje najboljih zaposlenika (Golja et al., 2011).

U usporedbi s poslovanjem banaka, društvena odgovornost ostalih, nebankovnih institucija relativno je manje zastupljena tema u znanstvenim i stručnim krugovima te javnim raspravama. Razlog tome treba tražiti u činjenici da su nebankovne institucije manje utjecajne i manje *vidljive* u usporedbi s bankama. To posebno dolazi do izražaja u izrazito bankocentričnim financijskim sustavima, poput hrvatskog. Ipak, u literaturi na engleskom jeziku nalazi se respektabilan broj radova na temu društvene odgovornosti nebankovnih financijskih institucija, posebno investicijskih (npr. Signori, 2009; Novethic Research, 2012) i mirovinskih fondova (npr. De Graaf, Slager, 2009, Sievänen, 2011) ali i drugih institucionalnih ulagača (Obalola, 2008; Novethic Research, 2012), dok gotovo da ne postoji literatura na hrvatskom jeziku o društvenoj odgovornosti takvih financijskih institucija. Ipak, relativni institucionalni odnosi u hrvatskom financijskom sustavu ne umanjuju ulogu i značaj nebankovnih financijskih institucija, te jednako tako ne umanjuju niti potrebu za njihovim društveno odgovornim poslovanjem.

Iako se, zbog specifične ekonomske uloge banaka i drugih financijskih institucija njihovo društveno odgovorno poslovanje manifestira na karakteristične, u radu analizirane načine, sam koncept društveno odgovornog poslovanja zajednički je financijskim institucijama i nefinancijskim organizacijama. S druge strane, razvoj društveno odgovornog bankarstva i društveno odgovornih financijskih ulaganja, fenomeni su koji su karakteristični upravo za financijski sektor, te će im stoga u radu biti posvećena i posebna pozornost.

3. Društveno odgovorno bankarstvo

Društveno odgovorno bankarstvo (engl. *social banking*,² *ethical banking*, *alternative banking*) u modernom obliku počelo se razvijati 1970-ih godina. Razvoj društveno odgovornih banaka kao modernih institucija velikim je dijelom bio potaknut aktualnim pitanjima u to vrijeme, poput sve veće nejednakosti između bogatih i siromašnih, zagađenja prirodnog okoliša, nejednakosti spolova i vojnih sukoba. Razvoju društveno odgovornog bankarstva također je doprinijela i višedesetljetna praksa poslovanja zadružnih banaka i kreditnih unija, koje su osnovne ljudske potrebe ispunjavale na temelju suradnje i međusobne pomoći svojih članova (v. npr. Benedikter, 2011b; Weber, Remer, 2011; de Clerck, 2009). Društveno odgovorne banke kao financijske institucije utemeljene su jer je postojala određena potreba u društvu koju tradicionalni bankovni sektor nije ispunjavao.

Društveno odgovorno bankarstvo, uz poneke radove (npr. Reifner, Ford, 1992; Glémain, 2009; Cornee, Szafarz, 2013) je tema koja nije dovoljno istražena sa znanstvenog stajališta, dok se većina literature u području odnosi tek na bankovnu podršku izabranim sektorima koju potiče država u Indiji (Burgess, Pande, 2005; Platschorre, Bulte, 2011; i dr.). Intenziviranju znanstvenih istraživanja društveno odgovornog bankarstva u posljednjih nekoliko godina doprinijelo je osnivanje istraživačkih centara poput *Skoll Centre for Social Entrepreneurship* pri Sveučilištu Oxford i *Institute for Social Banking*, Bochum.

Precizna i jedinstvena definicija društveno odgovornog bankarstva ne postoji, a prema mnogim stavovima ona nije niti moguća zbog različitih povijesnih korijena i vrijednosti iz kojih se ono razvilo (v. npr. de Clerck, 2009). U praksi se naizmjenično koriste i termini poput održivog, etičnog, alternativnog bankarstva, a ponekad i zadružnog, razvojnog i solidarnog bankarstva.

Široko objašnjenje društveno odgovornog bankarstva u svom radu iznosi *de Clerck*, povezujući termin s bankama čije poslovanje pokreću vrijednosti, od kojih su neke univerzalno prihvaćene, a druge njegovane na osobnoj razini. *Weber* i *Remer* donose jednostavno objašnjenje – riječ je o bankama koje

---

² U engleskom jeziku koristi se termin *social banking*, čiji bi doslovni prijevod bio *društveno bankarstvo*. Kao prikladniji termin u hrvatskom jeziku izabrano je *društveno odgovorno bankarstvo*.

bankovnim poslovima nastoje ostvariti pozitivan društveni utjecaj, a on, prema *Weberu* i *Duan*, obuhvaća utjecaj na društvenu zajednicu, na prirodni okoliš i na održivi razvoj. *Benedikter* navodi da se društveno odgovorne banke definiraju kao „banke sa savješću“, te da nastoje ulagati financijska sredstva isključivo u one pothvate koji stvaraju dobro za širu društvenu zajednicu. Navedeni autor ističe kako se u društveno odgovornom bankarstvu primjenjuje trostruki pristup, što znači da te banke prilikom procjene potencijalnih ulaganja i pozajmljivanja uzimaju u obzir zaradu, okoliš i društvenu zajednicu (Weber, Remer, 2011; Benedikter, 2011b; Weber, Duan, 2012). To je ujedno njihova osnovna razlika u odnosu na tradicionalne banke, koje primjenjuju jednostruki pristup, jer su tradicionalne banke u većini slučajeva orijentirane prvenstveno i često isključivo na maksimiziranje zarade.

Mnoge usluge karakteristične za društveno odgovorne banke danas su i u ponudi tradicionalne financijske djelatnosti te dobivaju na popularnosti među klijentima i među tradicionalnim bankama. Na primjer, tradicionalne banke sve češće nude fondove društveno odgovornih financijskih ulaganja i nerijetko uvode kreditne politike s ekološkim kriterijima u cilju smanjenja rizika ili zaštite svojeg ugleda. Ipak, društveno odgovorno poslovanje tradicionalnih banaka još uvijek se značajno razlikuje od teorije i prakse društveno odgovornog bankarstva u njegovom izvornom smislu, i za očekivati je da će se ta dva koncepta uvijek razlikovati.

Polazišna osnova između tradicionalnog i društveno odgovornog bankarstva je različita, jer je već samo osnivanje društveno odgovornih banaka potaknuto društvenim i ekološkim problemima, dok je iz prethodno navedenog vidljivo da je motivacija tradicionalnih banaka za preuzimanjem društveno odgovornih praksi drukčija. Uloga društveno odgovornog bankarstva je popuniti *financijski vakuum* koji ostaje iza tradicionalnih banaka. Dodatno, u praksi društveno odgovorne financijske usluge tradicionalnih banaka uobičajeno predstavljaju samo dio njihove ponude, dok su društveno odgovorne banke isključivo usmjerene na financiranje isključivo onih pothvata koji donose dodanu vrijednost široj društvenoj zajednici, što je vidljivo i iz navedenih sektora iz kojih dolaze njihovi klijenti. U društveno odgovornom bankarstvu društveni i ekološki kriteriji u donošenju financijskih odluka imaju ključnu ulogu, pri čemu se ne zanemaruje zarada, jer društveno odgovorne banke jesu profitne institucije, iako maksimizacija zarade pod svaku cijenu nije njihov cilj.

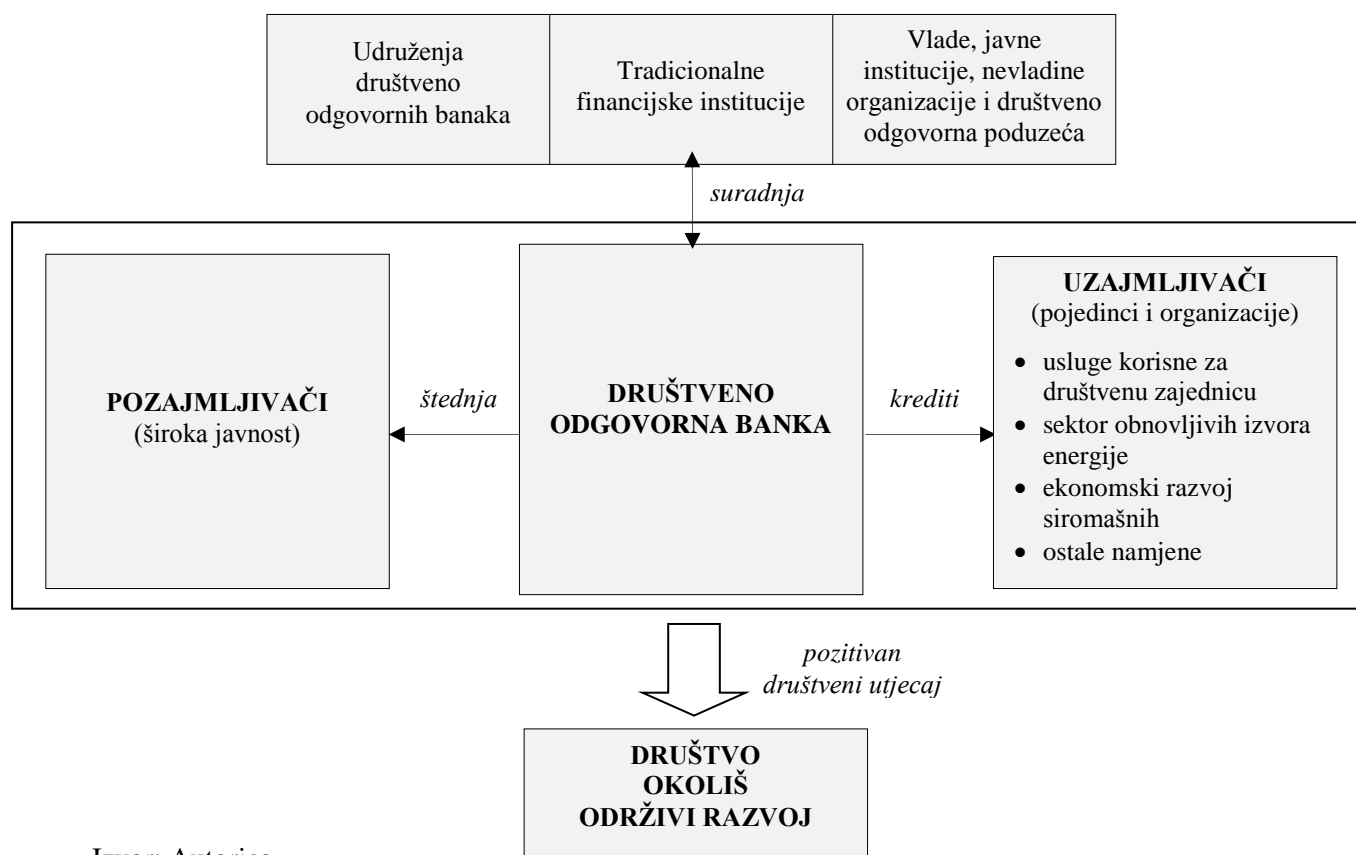
Društveno odgovorno bankarstvo temelji se na istim vrijednostima kao i društveno odgovorna financijska ulaganja. Razlika između te dvije financijske prakse je njihova priroda, utoliko što su društveno odgovorna financijska ulaganja povezana s utjecajem na ponašanje poduzeća kroz ponudu kapitala, dok se društveno odgovorno bankarstvo veže uz izravno financiranje i kredite.

Društveno odgovorne banke omogućavaju svojim štedišama postizanje financijskog prinosa, dok istovremeno usmjeravaju financijska sredstva uzajmljivačima za koje procjenjuju da imaju konkretan pozitivan utjecaj na društvo. Nude različite bankovne usluge posredujući između onih koji žele uložiti svoja financijska sredstva kako bi ostvarili pozitivan utjecaj na društvo ili okoliš, i onih kojima su ta sredstva potrebna kako bi realizirati projekte s pozitivnim utjecajem. S obzirom da društveno odgovorne banke nude prvenstveno osnovne bankovne usluge poput primanja depozita i odobravanja kredita, one ispunjavaju klasičnu posredničku ulogu banaka. Njihove usluge uključuju klasične depozitne i štedne račune, različite vrste kredita, usluge platnog prometa, privatno bankarstvo, financijsko savjetovanje. Veći stupanj diverzifikacije svojih usluga postižu ponudom fondova društveno odgovornih financijskih ulaganja. Široko je rasprostranjen stav kako, za razliku od tradicionalnih banaka, društveno odgovorne banke nisu špekulirale sa složenim financijskim derivatima (Scheire, Maertelaere, 2009; Benedikter, 2011b).

Ponuda usluga društveno odgovornih banaka dostupna je široj javnosti, a njihovi klijenti s dugovne i potražne strane obuhvaćaju pojedince, poduzeća i druge organizacije. Na potražnoj strani su klijenti iz sektora poput obnovljivih izvora energije, ekološke poljoprivrede, stambenog zbrinjavanja s pozitivnim utjecajem na zajednicu i okoliš (npr. socijalnog stambenog zbrinjavanja), usluga korisnih za društvenu zajednicu (npr. vrtići, zdravstvene ustanove), edukacijskih usluga, kulturnih aktivnosti te ekonomskog razvoja siromašnih. Konceptualni okvir društveno odgovornog bankarstva prikazan je na Slici 1.

Slika 1. Konceptualni okvir društveno odgovornog bankarstva

Izvor: Autorica

Većina društveno odgovornih banaka razvijena je na lokalnoj razini te su one, gledajući povijesno kao i trenutno, na međunarodnom financijskom tržištu bile i ostale banke brojčano i kvantitativno malenog značaja. U izvornom značenju društveno odgovornog bankarstva, danas u svijetu posluje oko svega 30 društveno odgovornih banaka, od kojih su većina članice udruženja *Global Alliance for Banking on Values*. Njihova imovina rangira od najviših 18,8 milijardi USD francuske *Credit Cooperatif* do najnižih 85 milijuna USD salvadorske *SAC Apoyo Integral* (Global Alliance for Banking on Values, 2015).

Društveno odgovorne banke u sjeni su tradicionalnih banaka, bez veće prepoznatljivosti i utjecaja u svijetu. Veću pozornost šira javnost počela im je posvećivati s pojavom recentne financijske i ekonomske krize, zbog razočaranja u poslovanje tradicionalnih financijskih institucija ali i zbog uspješnog poslovanja društveno odgovornih banaka u nestabilnim financijskim uvjetima. U kriznom razdoblju od 2007. do 2010. godine europske društveno odgovorne banke ostvarile su impresivan godišnji rast od preko 20% i udvostručile vrijednost svoje imovine (Benedikter, 2011a). Na primjer, europska *Triodos Bank*, referentni model društveno odgovornog bankarstva (de Clerck, 2009) i često analizirana banka u znanstvenim istraživanjima (nor. Louche, 2004; Scheire, Maertelaere, 2009) i

dalje bilježi pozitivne trendove u poslovanju, što je vidljivo iz Tablice 1. Uz vrijednost imovine u bilanci, Triodos Bank je upravljala s 4.405 milijuna USD (na kraju 2013.) i s 3.640 milijuna USD imovine (na kraju 2012.).

Tablica 1.: Izabrani financijski pokazatelji poslovanja Triodos banke (podaci u milijunima USD)

	2014.	2013.	2012.	2011.	2010.
Ukupna imovina	8.695	8.876	6.994	5.556	4.631
Odobreni krediti	5.186	4.881	4.343	3.675	2.820
Primljeni depoziti	7.645	7.779	6.072	4.831	4.027
Kapital	855	900	747	584	480
Kapital/Ukupna imovina	9,8%	10,1%	10,7%	10,5%	10,4%
Ukupni prihodi	252	217	195	179	136
Neto dobit	40	34,1	29,1	24,1	15,2
Odobreni krediti/Ukupna imovina	59,6%	55,0%	62,1%	66,1%	60,9%
Primljeni depoziti/Ukupna imovina	87,9%	87,6%	86,8%	87,0%	87,0%
Rast kredita	20,4%	7,9%	15,8%	33,4%	28,1%
Rast depozita	11,3%	23,0%	23,1%	22,8%	17,6%
Prinos na imovinu (ROA)	0,42%	0,40%	0,43%	0,40%	0,36%
Prinos na vlasničku glavnica (ROE)	4,4%	4,3%	4,5%	4,3%	3,4%
Zaposleni	1.017	911	788	720	636

Napomena: Rast kredita i depozita u lokalnoj valuti.

Izvor: Global Alliance for Banking on Values (2015)

Uvažavajući potrebu financijske održivosti svog poslovanja, društveno odgovorne banke nastoje ostvariti pozitivan društveni utjecaj. Njihov doprinos društvenoj zajednici, prirodnom okolišu i održivom razvoju je važan i nužan. S obzirom da ispunjavaju važnu društvenu zadaću u segmentu u kojem je tradicionalni bankovni sektor zakazao, prema mnogim autorima, njihov značaj raste i bit će sve veći, ne toliko u pogledu opsega, već u pogledu dodane vrijednosti za društvo i okoliš (v. npr. de Clerck, 2009; Benedikter, 2011b).

4. Društveno odgovorna financijska ulaganja

Društveno odgovorna financijska ulaganja predstavljaju „primjenu načela društveno odgovornog poslovanja i održivog razvoja u odlukama o financijskim ulaganjima“ (Steurer et al., 2008). U financijskom sektoru snažno se razvija praksa društveno odgovornih financijskih ulaganja. Takva ulaganja omogućavaju korištenje tradicionalnih tržišnih mehanizama u cilju ostvarenja konkurentnih financijskih prinosa i šireg pozitivnog utjecaja na društvo. Riječ je o području koje se u znanstvenom smislu tek počinje istraživati.

Općeprihvaćeno shvaćanje i standardizacija društveno odgovornih financijskih ulaganja još nisu razvijeni, kao niti jasne definicije i značenja ključnih pojmova. Ipak, s obzirom na brzinu kojom se područje razvija (v. npr. Eurosif, 2014; US SIF, 2014), sve je jasnija granica koja dijeli društveno odgovorna od tradicionalnih financijskih ulaganja. Tradicionalna financijska ulaganja predstavljaju kupnju imovine (vrijednosnica, umjetnina, bankovnih depozita itd.) s primarnim ciljem ostvarivanja financijskog prinosa. Društveno odgovorna financijska ulaganja tumače se kao financijska ulaganja individualnih i institucionalnih ulagača u investicijske fondove društveno odgovornih financijskih

ulaganja ili u društveno odgovorna poduzeća, a nastoje ostvariti jednako važne – financijske i nefinancijske ciljeve. Mogu se usmjeriti na društvene, ekološke, upravljačke i etičke čimbenike ili na kombinaciju navedenih čimbenika društvene odgovornosti.

Ulagачi koji primjenjuju društveno odgovorna financijska ulaganja ne odriču se zarade jer njihov je cilj, uz ostvarenje pozitivnog utjecaja na društvo, kao i kod tradicionalnih financijskih ulaganja, ostvarenje konkurentnih financijskih prinosa. Društveno odgovorna financijska ulaganja se razlikuju od dobrotvornih davanja, pri kojima ne postoje očekivanja ostvarenja zarade. Društveno odgovorna financijska ulaganja ne podrazumijevaju svjesno preuzimanje oportunitetnog troška društvene odgovornosti u obliku ostvarenja niže zarade. Praksa je pokazala kako ona *a priori* ne smanjuju zaradu, već mogu biti jednako uspješna, manje uspješna ili uspješnija u usporedbi s tradicionalnim financijskim ulaganjima.

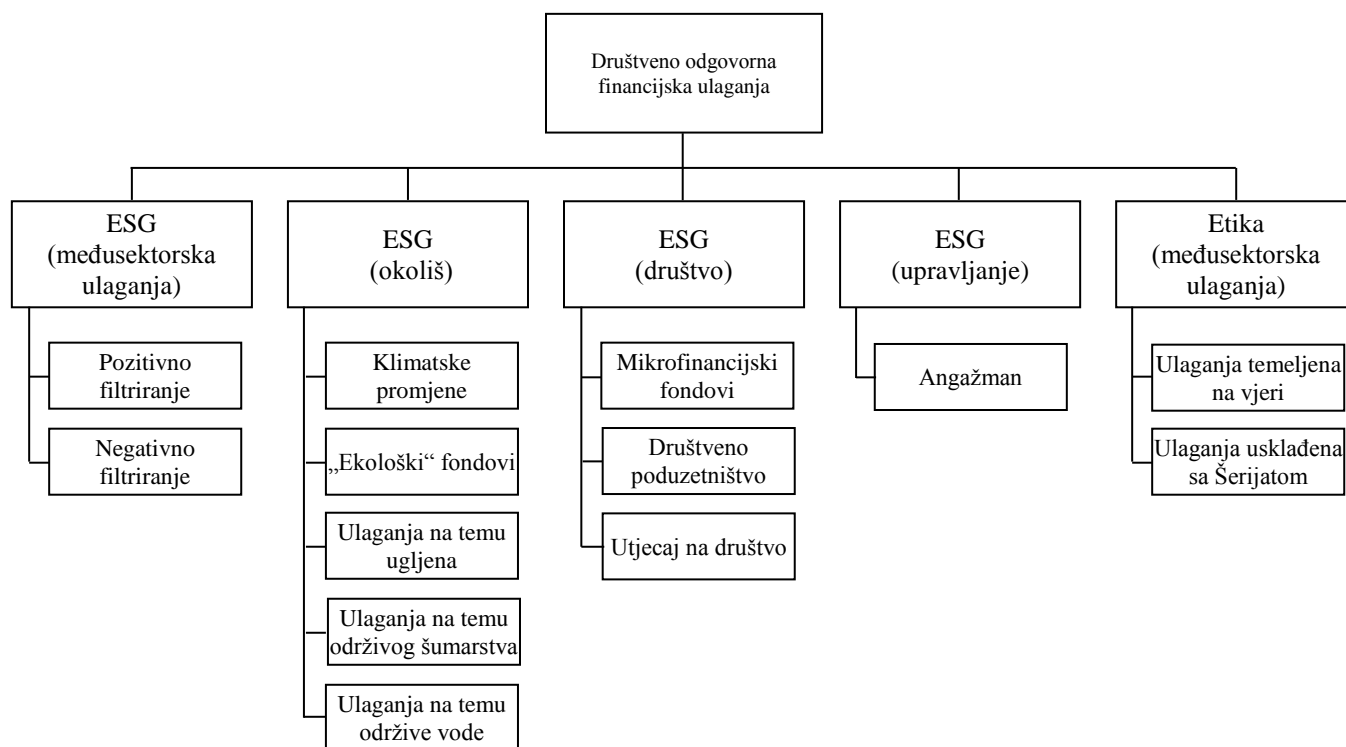
Razlika između društveno odgovornih i tradicionalnih financijskih ulaganja proizlazi iz primjene strategija ulaganja koje se temelje na čimbenicima društvene odgovornosti. U literaturi je moguće prepoznati nekoliko različitih strategija društveno odgovornih financijskih ulaganja, čije postojanje naglašava kako takva ulaganja nisu ograničena samo jednim načinom razmišljanja i djelovanja, već ih karakterizira raznolikost pristupa. Cilj primjene strategija društveno odgovornih financijskih ulaganja je odabir ili isključenje određene imovine iz financijskog portfelja. Ulagачi pritom mogu uključiti odnosno isključiti određena poduzeća ili cijele sektore iz svog portfelja zbog njihovog pozitivnog odnosno negativnog utjecaja na interesne skupine ili prirodni okoliš.

European Fund and Asset Management Association donosi klasifikaciju strategija društveno odgovornih financijskih ulaganja, prema kojoj se investicijske strategije dijele na dvije temeljne skupine – skupinu temeljenu na filtriranju imovine i skupinu temeljenu na aktivnom vlasništvu. U skupini filtriranja raspoložive su strategije tzv. „najbolji u grupi“, tematski pristup, pristup temeljen na normama i pristup isključenja.

Strategija „najbolji u grupi“ ne podrazumijeva isključenje sektora ili zemalja, već unutar određenog sektora analizira koja poduzeća najbolje ispunjavaju dane kriterije. Tematski pristup oblik je uključivanja poduzeća, odnosno sektora pri čemu se odabir vrši na temelju, na primjer, tehnologije održive energije, upravljanja vodom ili mikrofinanciranja. U pristupu temeljenom na normama određeni se kriteriji moraju ispuniti kako bi ulagač uložio sredstva u poduzeće, pri čemu je rang mogućnosti širok, od međunarodnih normi, ljudskih prava itd. Pristup isključenja podrazumijeva izbjegavanje ulaganja u poduzeća, industrije, zemlje ili poslovanje (aktivnosti) na temelju kriterija sukladnih politici društveno odgovornih financijskih ulaganja (EFAMA, 2014).

U skupini aktivnog vlasništva raspoložive su strategije angažmana i korištenja prava glasanja. Tim se strategijama sam ulagač ili potencijalni ulagač uključuje u poslovanje, industriju ili čak zemlju kako bi ostvario komunikaciju po pitanju društvene odgovornosti, odnosno kako bi aktivno koristio svoja prava glasanja. Moguća je kombinacija strategija aktivnog vlasništva sa strategijama temeljenima na filtriranju (EFAMA, 2014).

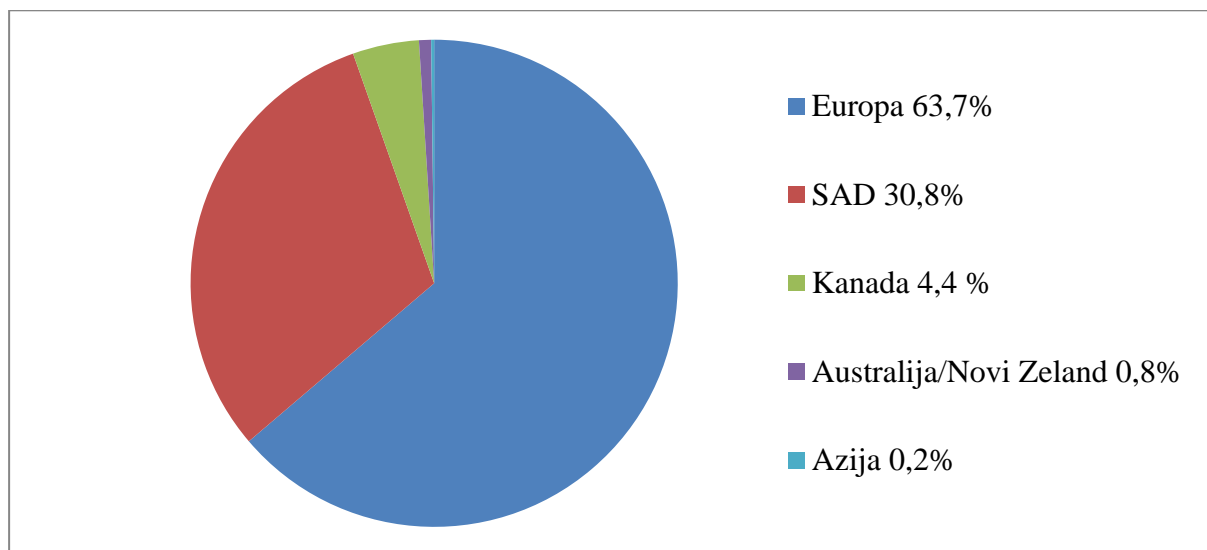
Raspoloživost brojnih i raznolikih strategija društveno odgovornih financijskih ulaganja donosi i raznovrsne mogućnosti ovakvih ulaganja, prikazanih na Slici 2.

Slika 2.: Mogućnosti društveno odgovornih financijskih ulaganja

Napomena: Akronim ESG (Environmental, Social, Governance) predstavlja ekološka, društvena i upravljačka pitanja.

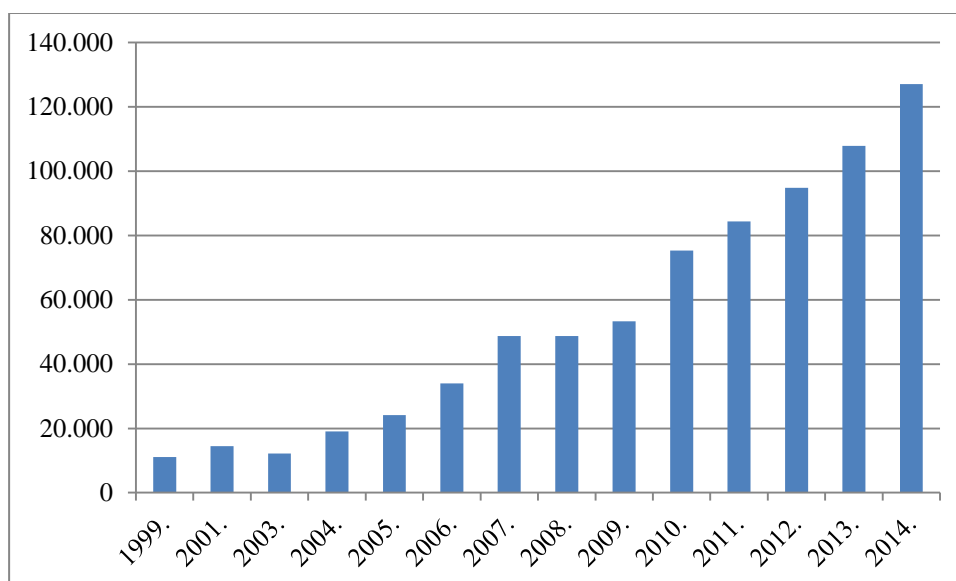
Izvor: KPMG/alfi (2015)

Tržište društveno odgovornih financijskih ulaganja „mjesto“ je susreta ponude i potražnje za ulaganjima koja financijske ciljeve kombiniraju sa širim društvenim koristima. Prema podacima *Global Sustainable Investment Alliance* vrijednost svjetskog tržišta društveno odgovornih financijskih ulaganja na početku 2014. godine procjenjuje se na 21,4 tisuća milijardi USD. Najveći udjel ima Europa, koja s udjelom od 63,7% predstavlja gotovo dvije trećine tog tržišta, a slijedi je SAD s 30,8% udjela. Europsko tržište i tržište SAD-a zajedno čine gotovo 95% svjetskog tržišta, dok ostale zemlje odnosno regije imaju daleko niže udjele (Global Sustainable Investment Alliance, 2015). Struktura svjetskog tržišta društveno odgovornih financijskih ulaganja prema dostupnim podacima o procijenjenim tržišnim udjelima prikazana je na Grafikonu 1. Najveći značaj Europe i SAD može se povezati s činjenicom da navedena tržišta imaju i najdužu povijest društveno odgovornih financijskih ulaganja. Najveća europska tržišta društveno odgovornih financijskih ulaganja su tržišta u Ujedinjenom Kraljevstvu, Francuskoj, Švicarskoj i Nizozemskoj (Vigeo, 2014).

Grafikon 1.: Struktura svjetskog tržišta društveno odgovornih financijskih ulaganja

Izvor: Global Sustainable Investment Alliance (2015)

U posljednja dva desetljeća tržišta društveno odgovornih financijskih ulaganja bilježi snažan rast i razvoj (v. Grafikon 2). *Global Sustainable Investment Alliance* izvještava kako udjel društveno odgovornih financijskih ulaganja u vrijednosti ukupne imovine kojom se profesionalno upravlja na svjetskoj razini iznosi 30,3%. Navedeni pokazatelj na najvišim je razinama u Europi (58,8%) i Kanadi (31,3%). U SAD i Australiji je na relativno nižim razinama od 17,9%, 16,6%, dok na azijskim financijskim tržištima iznosi samo 0,8% (Global Sustainable Investment Alliance, 2015).

Grafikon 2.: Vrijednost imovine kojom upravljaju društveno odgovorni investicijski fondovi u Europi, 1999.-2014. (u milijunima EUR)

Napomena: Podaci za 1999. i 2001. odnose se na prosinac, a podaci za godine od 2003. do 2014. na lipanj.

Izvor: Vigeo (2014)

Društveno odgovorna financijska ulaganja kao novo područje financijske teorije i prakse još uvijek se razvijaju i pri tome se susreću i s brojim izazovima, o kojima će značajno ovisiti njihov daljnji rast i razvoj. Sa stajališta društveno odgovornih ulagača, kao problemi financijskih tržišta javljaju se nadmoćnost kratkoročnih prema dugoročnim horizontima ulaganja, pretjerano špekulativno, neproduktivno ulaganje, nedovoljna pozornost posvećena troškovima društvene odgovornosti odnosno koristima koje se postižu društveno odgovornim financiranjem, te nedovoljna aktivnost samih dioničara i poduzeća.

Razvoj društveno odgovornih financijskih ulaganja zanimljiv je fenomen financijskog tržišta. Takva su ulaganja dodatno dobila na pozornosti s pojavom globalne financijske krize, jer je ona ukazala na potrebu za preispitivanjem postojećih strategija i procesa ulaganja u financijskom sektoru, što je utrlo put društveno odgovornijim oblicima financijskih ulaganja. Neki analitičari smatraju da budućnost društveno odgovornih financijskih ulaganja neće biti u tolikoj mjeri pod utjecajem društvene i ekološke osviještenosti, koliko pod utjecajem vjerovanja da se u ovim ulaganjima može kvalitetno upravljati rizikom, kao i vjerovanja u povećanje njihovog tržišnog udjela. Analitičari predviđaju kako će glavni pokretači potražnje za društveno odgovornim financijskim ulaganjima u idućih nekoliko godina, redoslijedom važnosti, biti potražnja institucionalnih ulagača, zakonodavstvo, međunarodne inicijative, vanjski pritisci nevladinih organizacija i medija, i potražnja građana (Eurosif, 2014).

5. Zaključak

U radu su definirani, prikazani i analizirani različiti oblici društvene odgovornosti u financijskom sektoru – društveno odgovorno poslovanje financijskih institucija, društveno odgovorno bankarstvo i društveno odgovorna financijska ulaganja. Njihova pojava i razvoj pokazuju da društvena odgovornost i financije mogu biti kompatibilni, i da u određenom, malenom segmentu ukupnog financijskog tržišta postoji, uz financijski, i nefinancijski interes. Daljnji razvoj ovih fenomena je teško procijeniti, ali ono što je za očekivati u budućnosti je povećanje važnosti i potrebe za većom društvenom odgovornošću u financijskom sektoru.

Literatura

Belal, A.R. (2001), „A study of corporate social disclosures in Bangladesh“, *Managerial Auditing Journal*, 16(5): 274-289.

Benedikter, R. (2011a), *European Answers to the Financial Crisis: Social Banking and Social Finance*, SPICE Stanford. Preuzeto s: http://spice.stanford.edu/docs/european_answers_to_the_financial_crisis_social_banking_and_social_finance/, 10.10.2015.

Benedikter, R. (2011b), *Social Banking and Social Finance – Answers to the Economic Crisis*, Springer, New York

Burgess, R., Pande, R. (2005), „Do rural banks matter? Evidence from the Indian social banking experiment“, *American Economic Review*, 95(3): 780-795.

Coelho, M., Filipe, J.A., Ferreira, M.A.M. (2011), „Environmental sustainability as a dimension of corporate social responsibility: The case of CGD – Caixa Geral de Depósitos/Portugal“, *International Journal of Academic Research*, 3(1): 610-617.

Cornee, S., Szafarz, A. (2013), „Vive la Difference: Social Banks and Reciprocity in the Credit Market“, *Journal of Business Ethics*, Springer Verlag (Germany), 125(3): 361-380.

Cuesta-Gonzalez, M., Munoz Torrez, M.J., Fernandez-Izquierdo, M.A. (2006), „Analysis of Social Performance in the Spanish Financial Industry Through Public Data. A Proposal“, *Journal of Business Ethics*, 69(3): 289-304.

de Clerck, F. (2009), *Ethical banking* (online). Preuzeto s: <http://www.social-banking.org/research/literature-articles/>, 10.10.2015.

De Graaf, F.J., Slager, A. (2009), „Guidelines for Integrating Socially Responsible Investment in the Investment Process“, *The Journal of Investing*, 70-78.

de los Salmones, M., Del, M.G., Perez, A., Del Bosque, I.R. (2009), „The social role of financial companies as a determinant of consumer behaviour“, *International Journal of Bank Marketing*, 27(6): 467-483.

Donaldson, T. (2003), Editor's Comments: Taking Ethics Seriously – A Mission Now More Possible, *Academy of Management Review*, 3

Dujmović, M., Sinković, D., Vitasović, A. (2010), „Corporate social responsibility in the banking sector – Case study Croatia“, *International Conference ICES2010, Economic Development Perspectives of SEE Region in Global Recession Context*, 14-15. listopada, Sarajevo

Elms, H. (2006), „Corporate (and stakeholder) responsibility in Central and Eastern Europe“, *International Journal of Emerging Markets*, 1(3): 203-211.

European Banking Federation (2008) *Corporate Social Responsibility: European banking sector best practices*, preuzeto s: <http://www.ebf-fbe.eu/wp-content/uploads/2014/03/csr-2008-00975-01-E.pdf> , 10.10.2015.

European Commission (2011a), *Communication from the Commission to the European parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions – A renewed EU strategy 2011-2014 for Corporate Social Responsibility*, COM(2011) 681 final, EC, Brussels

European Funds and Asset Management Association (2014) *EFAMA Report on Responsible Investment*, EFAMA, Brussels

Eurosif (2014) *European SRI Study*, Eurosif, Brussels

Gao, Y. (2009), „Corporate Social Performance in China: Evidence from Large Companies“, *Journal of Business Ethics*, 89(1): 23-35.

Glémain, P. (2009), „The French context of microfinance: A socioeconomic approach of short financial relationships through modern "solidarity-based" financial structures and actors“, *International Journal of Social Economics*, 36(12): 1118-1132.

Global Alliance for Banking on Values (2015) *službeni podaci* (online), preuzeto s: <http://www.gabv.org/>, 10.10.2015.

Global Alliance for Banking on Values (2015) službeni podaci (online), preuzeto s: <http://www.gabv.org/keyfigures/bank/triodos-bank>,10.10.2015.

Global Reporting Initiative (2015) *službeni podaci* (online), preuzeto s: <https://www.globalreporting.org/standards/reporting-framework-overview/Pages/default.aspx>,10.10.2015.

Global Sustainable Investment Alliance (2015) *2014 Global Sustainable Investment Review*, preuzeto s: ,10.10.2015.

Golja, T., Krstinić Nižić, M., Paulišić, M. (2011), „Perspectives of Corporate Governance in Croatian Banking Sector“, *International Journal of Economics and Financial Issues*, 1(3): 107-121.

Iamandi, I.-E., Cagarin, A.R., Chiciudean, A., Dragoi, M.C. (2007), „Corporate Social Responsibility – Analysing Social and Financial Performance, The Case of Romania“, *European Research Studies*, 11(3-4): 19-30.

Institute for Social Banking (2015), *Our definition of Social Banking* (online), preuzeto s: <http://www.social-banking.org/the-institute/what-is-social-banking/>,10.10.2015.

Ivanišević Hernaus, A., Stojanović, A. (2015), „Determinants of bank social responsibility: Case of Croatia“, *E&M Economics and Management*, 17(2): 117-134.

KPMG/alfi (2015), *European Responsible Investing Fund Survey*, KPMG, Luxembourg

Li, S., Fetscherin, M., Alon, I., Lattemann, C., Yeh, K. (2010), „Corporate Social Responsibility in Emerging Markets“, *Management International Review*, 50(5): 635-654.

Louche, C. (2004), *Ethical investment: Processes and mechanisms of institutionalisation in the Netherlands 1990-2002*, doktorska disertacija, Erasmus University Rotterdam

May, S., Cheney, G., Roper, J., ur. (2007) *The Debate Over Corporate Social Responsibility*, Oxford University Press, New York

Novethic research (2012) *Energy efficiency practices of unlisted property funds* (online). Dostupno na: <http://www.novethic.fr/>

Novethic research (2012), *Practices of European Banks and Insurance Companies* (online), preuzeto s: http://www.novethic.fr/fileadmin/user_upload/tx_ausynovethicetudes/pdf_complets/2012_CSR_study_bankInsurance.pdf ,10.10.2015.

Obalola, M. A. (2008), „Perceived Role of Ethics and Social Responsibility in the Insurance Industry: Views from a Developing Country“, *Journal of Knowledge Globalization*, 1(2): 41-66.

Oh, W.Y., Chang, Y.K., Martynov, A. (2011), „The Effect of Ownership Structure on Corporate Social Responsibility: Empirical Evidence from Korea“, *Journal of Business Ethics*, 104(2): 283-297.

Platschorre, B., Bulte, E. (2011), „A note on banking reform and poverty: Revisiting the Indian social banking experiment“, *Review of Development Economics*, 15(3): 535-540.

Reifner, U., Ford, J., ur. (1992), *Banking for People: Social Banking and New Poverty, Consumer Debts and Unemployment in Europe – National Reports*, Walter deGruyter, Berlin i New York

Scheire, C., de Maertelaere, S. (2009), *Banking to make a difference*. Ghent: Artevelde University College, preuzeto s: http://www.social-banking.org/fileadmin/isb/Artikel_und_Studien/Scheire_Maertelaere_Banking_to_Make_a_Difference.pdf, 10.10.2015.

Scheire, C., de Maertelaere, S. (2009), *Banking to make a difference*, Artevelde University College, Global Alliance for Banking on Values

Scholtens, B. (2009), „Corporate Social Responsibility in the International Banking Industry“, *Journal of Business Ethics*, 86 (2): 159-175.

Sievänen, R. (2011) Responsible Investment by Pension Funds After the Financial Crises, u: Vandekerckhove, W. et al. (ur.), *Responsible Investment in Times of Turmoil*, Springer, Dordrecht, 93-112.

Signori, S. (2009), „Ethical (SRI) funds in Italy: a review“, *Business Ethics: A European Review*, 18(2): 145-164.

Steurer, R., Margula, S., Martinuzzi, A. (2008), *Socially Responsible Investment in EU Member States: Overview of government initiatives and SRI experts' expectations towards governments*, Final Report to the EU High-Level Group on CSR, European Commission, RIMAS, Vienna

US SIF – The Forum for Sustainable and Responsible Investment (2014), *Report on US Sustainable, Responsible and Impact Investing Trends*, US SIF, Washington

UNI Global Union (2015) *službeni podaci* (online), preuzeto s: <http://www.uniglobalunion.org/sectors/finance/social-dialogue>, 10.10.2015.

Vigeo (2014), Green, social and ethical funds in Europe, preuzeto s: http://www.vigeo.com/csr-rating-agency/images/stories/2014%20Green%20Social%20and%20Ethical%20Funds%20in%20Europe_Final.pdf, 10.10.2015.

Vitezić, N. (2011), „Corporate Reputation and Social Responsibility: An Analysis of Large Companies in Croatia“, *International Business and Economics Research Journal*, 10(8): 85-95.

Weber, O., Duan, Y. (2012), Social Finance and Banking, u: Baker, H. K. i Nofsinger, J. R. (ur.), *Socially Responsible Finance and Investing – Financial Institutions, Corporations, Investors and Activists*, John Wiley & Sons, New Jersey, 161-180.

Weber, O., Remer, S. (2011), Social Banks and the Future of Sustainable Finance. *World Financial Review*, preuzeto s: <http://www.worldfinancialreview.com/?p=441>, 10.10.2015.